

A külföldi rádió- és gramofontársaságok perei, szerzői jogi megvilágításban.

A külföldi rádió- és gramofontársaságok között felmerülő jogviták, peres ellentétek tanulmányozása rendkívüli érdekességgel bír a magánjogász számára: a gyakorlati nézeteltérések mélyén többnyire olyan megoldatlan, nagy horderejű szerzői jogi problémák húzódnak meg, amelyek sebezhető sarkpontjai a legkülönbözőbb államok fejlett tételes jogi rendszerének is. Az e ponton felmerülő jogkérdések a szerzői jog *rádió-jog* címén ismert ágazatában gyökereznek; a fiatal rádiójognak kétségtelenül az az egyik leg„ősibb” problémája, hogy *milyen jellegű közlésnek kell a rádió-leadást* tekintenünk? E vonatkozásban csak szüksézávan nyilatkoznak az egyes államok szerzői jogi törvényei, úgy, hogy a megfelelő megoldást mindenképp előtt a tudományos irodalomtól és a bírói gyakorlattól várhatjuk. A hatalmas német szakirodalom a szokott rendszerező alapossággal tárgyalja és élezi ki a kérdést. A három ellentétes vélemény közül az egyik *iparszerű terjesztésnek*, („gewerbsmäßige Verbreitung”) a másik *többszörösítésnek* tekinti, a harmadik álláspont pedig, amely újabban a legnagyobb erővel érvényesül, a *nyilvános előadás* jellegével ruhazza fel a rádióközlést. A terjesztés elve mellett a német Reichsgericht foglalt állást, amidőn 1926-ban kimondotta, hogy a rádió honoráriumot tartozik fizetni a szerzők műveinek rádió útján való, üzletszerű terjesztéséért.

A többszörösítés gondolatának Al. Elster, a kiváló német szerzői jogász személyében akadt hivatott szószólója. Ő már 1925-ben is sikra szállt a sokszorosítás elmélete mellett,¹⁾ kifejtve, hogy a rádió-többszörösítés fogalmának nem akadályozza a „többszörösítés” szó mindennapos értelme, amely testi, megfogható példányok többrendbeli előállítására utal; a többszörösítés felfogható úgy is, mint valamely szellemi mű, teljesítmény többszöri előállítása, — ha nem is időbeli, de *térbeli sokszorosítása*. „A rádió-leadás nyilvános előadás” elve mellett elsősorban W. Hoffmann szögezte le magát. Szerinte sem tekinthető a rádióközlés egyszerű nyilvános előadásnak, — észre kell vennünk, hangoztatja, hogy a rádió-leadás a zárkörű nyilvánosság (amilyen például valamely koncert, színházi előadás nézőközönsége) fogalma mellett, azon túl — olyan *a végtelenbe nagyított, végtelen sugaru nyilvános előadás*, amelynek egyetlen nagy, közös, területileg össze nem fogható közönsége van: az egyes rádióhallgatók, akik vevőkészülékük segítségével ugyanabba az előadásba kapcsolódhatnak bele. A *nyilvánosságot* ekként a hallgatók száma biztosítja, az *előadás* elemét pedig az viszi bele a rádió-leadásba, hogy a leadott mű aktívva lesz, érzékelhető életet nyer az előadó teljesítménye útján. Amint az elmélet terén is kezdték a nyilvános előadás gondolatának az igazát elismerni,

¹⁾ L. Elster: Rundfunk und Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht: 1925. VII. köt. 184—189. old.

előtérbe került a mű eredeti szerzőjének jogállását közelebbről meghatározó német és svájci szerzői jogi „Zwangslizenz”-nek, a kényszerengedélynek az intézménye. Ennek kiindulópontja a német Sztj. 22. §-a, amely kimondja, hogy ha a szerző egyszer már megengedte valakinek, hogy művét mechanikai készüléken rögzítse vagy nyilvánosan előadja, azon túl *minden harmadik igényelheti* magának a mű nyilvános előadásának vagy egyéb sokszorosításának a jogát. A kényszerengedély segítségével felvett gramofonlemez rádión való közölhetése jelenti e ponton a leg súlyosabb problémát; az egyik elmélet szerint a szerző egyszeri engedélyadása a mű további mechanikai felhasználását is lehetővé teszi, mások szerint (l. Baum német szerzői jogász véleményét) minden újabb technikai értékesítés alkalmával szükség van az „alkotók” beleegyezésére: hanglemezt csak az eredeti szerző és az előadó művészek hozzájárulásával lehet a rádióban előadni.

A rádió- és gramofontársaságok addigi, szerződésen alapuló békés jogviszonyát az imént részletezett problémán kívül egyéb jogi és gazdasági ellentétek annyira megzavarták, hogy 1933. végére már négy államban: Svájcban, Dániában, Németországban és Franciaországban perre került a sor a két érdekeltiség között. A peres államokhoz csatlakozott — mint tudjuk — később Magyarország is, míg további négy ország: Ausztria, Olaszország, Norvégia és Csehszlovákia részben törvényhozási úton igyekezett a felmerült ellentéteket elsimítani, részben pedig azért kerülte ki a peres összeütközést, mert az illetékes tényezők kiegyeztek egymással. Következőekben az eltérő megoldásokra legjellemzőbb két példát: a rádió-gramofon kérdés svájci és osztrák változatát szeretnénk röviden bemutatni.

1. A svájci rádiótársaságok és gramofongyárak perének az a különös jelentősége, hogy a felperes gramofongyárak megnyerték perüket és a Bundesgericht helyt adott a gyárak kérelmének, mely szerint a sváci rádió-állomások nem jogosultak felperes lemezeit, ennek engedélye nélkül, rádión közölni. A per kirobbanásához ugyanazok a tényezők járultak hozzá, amelyek a többi államban is a rádió-gramofon ellentét kiélezéséhez vezettek. A gramofongyárak hosszú ideig szívesen bocsátották lemezeiket ingyen is a rádió rendelkezésére, mert azt remélték, hogy ezek rádió-közlése kedvező propaganda erejével fog a közönség körében hatni. Midőn azonban az 1930-as évek elején hirtelen nagy visszaesés mutatkozott a hanglemez-keresletben, arra vezették ezt mindnyájan vissza, hogy a rádió a gyakori lemez-leadással kellemetlen konkurenciát okoz a lemezek előállításainak. Ekkor fordultak keresettel a svájci rádiótársaságok ellen, arra kérve a bíróságot, hogy 1. tiltsa le a lemezek rádió-közlését és 2. kötelezze a rádiót, tisztességtelen verseny címén, kártérítésre az addigi jogosulatlan lemezhasználatért. Indokolásukban, első sorban az előadó művész jogállásának a védelméül, az 1922-es svájci szövetségi szerzői jogi törvény 4. §-ára hivatkoztak; ez kimondja, hogy „amidőn valamely művet előadók személyes közreműködése útján alkalmaznak... mechanikai készülékekre, a

törvény megvédi ezt az alkalmazást". A törvény védelmében szerintük csak azok részesülhetnek, akiket — az eredeti szerző jogának sérelme nélkül — teljes szerzői jog illet meg. A gramofongyárak tehát, *amennyiben legitim utódai a szerzőnek* vagy az előadó-művészeknek (az egyik is elég, mivel mind a kettő egyaránt „Urheberrecht“-et, teljes szerzői jogot élvez) feltétlenül érvényesíthetik azok „szerzői jogi igényeit”. A nyilvános előadás joga hallgatólagosan átszállt a rádióra addig, amíg a gyárak szívésségből átengedték ennek lemezeiket, — amint azonban letiltották lemezeik további használatát, a rádió jogtalanul játszotta ezeket s ingyenesen értékes programra tett szert: *ekként jogtalanul és alaptalanul gazdagodott*. Az alperes rádiótársaság szerint semmi esetre sem illetheti meg szerzői jogi védelem a csupán mechanikai alkalmazásban résztvevő előadó művészeket, a felhívott 4. §. kijelentése, hogy „a törvény megvédi ... az adaptálást”, nem jelenti a teljes szerzői jogot, hiszen ez nem is állhat fenn egy és ugyanazon a művön az eredeti szerző jogával párhuzamosan úgy, hogy ez utóbbi emellett még sérelmet se szenvedjen?! Legerősebb — a rádió szerint — az eredeti szerző joga: ez szabadon rendelkezik művével, a következő lépésfokot az előadó művészek foglalják el: ezeknek meg van az a negatív jogosultságuk, hogy beleegyezésük mellőzésével nem szabad a közreműködésükkel alkalmazott művet nyilvánosan előadni, legalul áll a sorban a lemezelőállító, aki a mű technikai alkalmazásának a szerepét vállalja magára.

A fellebbezési bíróság: az említett Bundesgericht a gramofontársaságok kérelmének megfelelően megtiltotta azoknak a lemezeknek a használatát, amelyek a letiltó intézkedés óta jutottak a rádió birtokába. Ez utóbbiakra így érvényessé vált az a tilalom, amelyet a gramofontársaságok a rájuk ruházott szerzői jogok alapján jogosan fogatosíthattak.

2. Ausztriát azok közé az államok közé sorolhatjuk, amelyekben új szerzői jogi törvény alkotása során szabályozták az egyebüti bíróság elé kerülő vitás rádió-gramofon jogkérdéseket. Az 1936. évi osztrák Urheberrechtsgesetz kettős szempontból vonja meg az egyes adaptáló tényezők veszélyeztetett jogkörének a határait. Egyfelől megállapítja, hogy az előadó művészek kizárólagos jogában áll a személyes közreműködésével előadott mű rádió-közlését, vagy mechanikai készülékre való felvételét engedélyétől függővé tenni. A 66. §-ban azonban azt is kimondja, hogy az előadó *nem akadályozhatja meg* az engedélyével, tehát jogosan lemezzre felvett mű szabad rádió-előadását. Helyesen emeli ki Hoffmann,²⁾ hogy az osztrák törvény azért vontatta ezt a korlátot az előadó és hanglemez-előállító joga elé, mert ez utóbbiaknak nem szerzői jogot: Urheberschutz-ot, hanem egyszerűen az őket megillető teljesítményi védelmet: „Leistungs-

²⁾ L. W. Hoffmann: Das neue österreichische Urheberrechtsgesetz. Archiv für Urheber-, Film- und Theaterrecht. 1936. 9. köt. 266. old.

schutz"-ot akart juttatni, —a rádióelőadás megtiltásának lehetősége pedig túlmegy ezen a jogosultságon és sérelmes az eredeti szerzőre nézve. Míg a teljesítményi védelem negatív irányban ott végződik, hogy a gyáros nem rendelkezhetik a nyilvános előadás jogával, pozitíve kétféle ágazó oltalmat nyújt neki „Leistungsrecht"-je: 1. kizárólagos joggal rendelkezik a lemezek sokszorosítása, utánpréselése és 2. terjesztése, forgalombahelyezése tárgyában. Új lemez előállításához és többszörözéséhez ily módon szükség van engedélyre, a kész gramofonlemez rádió előadása, az eredeti szerző egyszeri beleegyezésével, teljesen szabad! — így foglalhatjuk össze egy mondatban az osztrák törvényhozás vezérlőelvét. Kétségtelen, hogy az osztrák törvénynek ez a magyar bíróság döntéséhez hasonló szabályozása jelentti ma a rádió-gramofon probléma legmegnyugtatóbb megoldását: az egyetlen járható út voltaképpen a hanglemezek teljes felszabadítása.

György András.

ÜGYVÉDSÉG — JOGÉLET

„Jogvesztő kikötések“ címen dr. Erdős István 1937. november 10-én tartott előadást. Az előadó exemplificative ismertette a jogrendszer különböző területein (zálogjog, adásvétel, különösen részletügyletek, kényszeregyesség, biztosítás, örökjog) a gyakorlatban leginkább előforduló jogvesztő kikötéseket és azokat a módozatokat, amelyekkel törvény és bírói gyakorlat az ilyen kikötések érvényesítését korlátozza. Kiemelte, hogy bár elvileg minden alanyi jognak szankció jellegű megszűnését jogvesztésnek kell tekinteni, a helyes köztudat a szó szoros értelmében vett jogvesztő kikötésnek csak azt tekinti, amely a kötelezett mulasztásával *nem adaequat*, hanem súlyosabb jogkövetkezményeket állapít meg. Az ily kikötésekre főként olyan ügylettipusoknál van szükség, amelyeknél az ügyleti megállapodást és a teljesítést hosszabb idő választja el, és ezáltal a teljesítésre irányuló impulzus tapasztalat szerint csökken. Ha a kikötés ennek ellensúlyozását szolgálja (Beck: „Kötelezetalóság”), akkor a nem adaequat jogkövetkezmények korlátozása, a kötbérmérséklés analógiájára, csak extrem esetekben indokolt viszont olyan esetekben, amikor a jogvesztés „öncél”, a törvényi és bírói beavatkozás helyénvaló.

A **honoráciorok főszerzői joga.** E címen tartott dr. Klenics Barnabás, miskolci ügyvéd a Magyar Jogászegylet civiljogi szemináriumának nov. 17. ülésén előadást. Az előadás a főszerzői jog multját, jelenét és jövőjét egyaránt felölelte. Az alapfogalmak tisztázása után áttért a forráskritikára s a Hk. I. R. 18. Cím, I. R. 98., 99., 102., 48. Címeinek a Hk. III. R. 29. Cím s az 1840: VIII. t.-c. 8. §-ának egybevetéséből levezette, hogy a közszerzemény e forráshelyek szerint csakis öröklési igényt jelentett és csupán a házaspár együttes szerzéseire vonatkozott. A mai közszerzeménynek az a tartalma, hogy ez bármelyik házaspárnak a „különszerzéseit” is jelenti, csupán 1870 táján keletkezett és Jancsó azt 1881-ben öntötte tudományosan egy-egy fogalomba.